

Feminističke teorije i rock and roll

Kaurin, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Departement of Culturology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:156:362204>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

KNJIŽNIČARSTVO

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 16. travanj 2018.

Marijana Kaurin

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

KNJIŽNIČARSTVO

DIPLOMSKI RAD

FEMINISTIČKE TEORIJE I ROCK AND ROLL

Marijana Kaurin

Osijek, 16. travanj 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

KNJIŽNIČARSTVO

TEMA: FEMINISTIČKE TEORIJE I ROCK AND ROLL

PRISTUPNICA: MARIJANA KAURIN

TEKST ZADATKA: Cilj je ovog diplomskog rada dati osnovne odrednice feminističke teorije u rock glazbi 1960-ih i 1970-ih godina, prikazati kontrakulturu i njezino značenje te dati kulturološki prikaz glazbenog djelovanja glazbenica Janis Joplin i Patti Smith.

Osijek, 16. travanj 2018.

Mentor:

Predsjednik Odbora za završne i diplomske radove:

Dr. sc. Zlatko Kramarić

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Književna teorija

Prilog:

Izrađeno:

Primljeno:

Mj:

Br. priloga:

Mentor:

Dr. sc. Zlatko Kramarić

Komentorica: Mirta Bijuković
Maršić, predavačica

Pristupnica: Marijana Kaurin

Mentor:

Predsjednik Odbora za završne i diplomske radove:

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	6
ABSTRACT	7
UVOD	8
1. KULTURALNI STUDIJI	9
1.1. Kultura.....	9
1.2. Razvoj kulturalnih studija	9
2. FEMINIZAM	11
2.1. Valovi feminizma.....	11
2.2. Judith Butler	13
2.3. Pravci feminizma.....	15
2.4. Feminističke teorije	15
3. FEMINISTIČKE TEORIJE I KULTURALNI STUDIJI.....	17
4. FEMINIZAM U GLAZBI.....	19
5. KONTRAKULTURA ŠEZDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA	22
6. JANIS JOPLIN / DRUŠTVENA KONSTRUKCIJA IDENTITETA.....	24
7. KULTURA SEDAMDESETIH GODINA KROZ PUNK.....	33
7.1. CBGB	33
7.2. Žene u punk glazbi	35
7.3. Patti Smith	36
8. ZAKLJUČAK	40
9. LITERATURA.....	41
10. POPIS ILUSTRACIJA.....	43
Popis slika	43

SAŽETAK

Cilj ovog diplomskog rada jest dati osnovne odrednice feminističke teorije u rock glazbi 1960-ih i 1970-ih godina, prikazati kontrakulturu i njezino značenje te dati kulturološki prikaz glazbenog djelovanja glazbenica Janis Joplin i Patti Smith. Koristeći se raznolikom literaturom vezanom za ovo područje znanosti, prikazala su se glavna obilježja kontrakulture društva u šezdesetim i sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Prepoznata je važnost dizanja glasa i volja za borbom protiv sustava koji podrazumijeva tlačenje svih onih koji se kose s trenutnom definicijom normalnog. Vidljive su posljedice otuđenosti od dominantne kulture kroz život glazbenice Janis Joplin te Patti Smith koje su se istaknule svojim životom i djelovanjem, svaka u svom razdoblju.

Ključne riječi: feminizam, kontrakultura, glazba, Janis Joplin, Patti Smith

ABSTRACT

The aim of this master's thesis was to provide the basic determinants of feminist theory in rock music from the 1960s and 1970s, to show counterculture and its meaning, and to give cultural insight into the music of musicians Janis Joplin and Patti Smith. Using a variety of literature related to this area of science, the main features of the counterculture of society in the sixties and the seventies of the last century were shown. The importance of lifting the voice and the will to fight the system is recognized, which implies the suppression of all those who were against the current definition of normal. The consequences of the alienation of the dominant culture are evident through the life of musicians Janis Joplin and Patti Smith, who have been highlighted by their lives and actions, each in their own time.

Keywords: feminism, counterculture, music, Janis Joplin, Patti Smith

UVOD

Feminizam kao pokret, kao krik i bijes žena protiv diskriminacije njihova položaja drugosti u svijetu gdje bi svi trebali imati ista prava po statusu ljudskih bića, u ovom radu bit će pojašnjen i prikazan kroz svoje pravce, ideje i glavne predstavnice.

Prikazat će se ulazak feminizma u znanost i kulturalne studije te pojasniti što je to značilo za razvoj feminističkih teorija.

Kroz povijest glazbe i kulturu šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća prikazat će se život, djelo i utjecaj glazbenica Janis Joplin i Patti Smith.

Rock glazba uvijek podsjeća na bunt i nekonvencionalnost. Iako žene jako dugo vremena ni u tom polju nisu imale dobar položaj, mnoge od njih su u tom poslu pronalazile spas. Mijenjale su trendove, naglašavale drugačiji pogled na svijet i borile se za svoje stavove na najkreativniji način – kroz glazbu.

Svako vrijeme nosi svoja obilježja koja ga čine koliko laganim toliko i teškim. Danas se, čak i u ovako razvijenom svijetu susrećemo s nepravdom, diskriminacijom, tlačenjem te ismijavanjem žena. Njihov položaj oduvijek je ugrožen, društvo ne reagira, žene sudjeluju u prosvjedima protiv prava žena; sve djeluje apsurdno i čini se kao da lagano putujemo natrag u prošlost.

Glazba je, u doba velikih kulturnih promjena bila način izražavanja, krik za slobodom, kulminacija kreativnosti i način borbe za ljudska prava u vremenu obilježenom ratom, rasnim podjelama, seksizmom i općim nezadovoljstvom. Određeni glazbenici i glazbenice koji/e će se spomenuti u ovom radu, odlučili su se boriti protiv toga i živjeti svoj život prkosno svim pravilima i društvenim podjelama čineći tako razliku i donoseći boljitak društvu i vremenu u kojem su živjeli te bivajući velikim dijelom nastajuće kontrakulture.

Ovaj diplomski rad, na temelju literature, prikazuje to vrijeme, njegovo društvo, kulturu i vrijednost glazbe koja je nekada donosila promjene.

1. KULTURALNI STUDIJI

1.1. Kultura

Kultura kao pojam nema opću definiciju. Ona se može proučavati kroz različite aspekte te u tom smislu može se ponuditi više definicija. Kultura se promatra kao diskurzivna tvorba.

„Za značenje kulture u diskurzu kulturalnih studija ključne su tri definicije pojma koje je Raymond Williams ponudio u knjizi *Duga revolucija*. Uz idealnu kategoriju koja kulturu definira kao stanje ili proces čovjekova usavršavanja u odnosu na određene apsolutne ili univerzalne vrijednosti te dokumentarnu prema kojoj je kultura skup djela uma i mašte u kojem su zabilježene misli i iskustvo ljudi, Williams navodi i treći način definiranja kulture, tzv. socijalnu definiciju prema kojoj je kultura opis posebnog načina života u kojem se određena značenja i vrijednosti ne izražavaju samo u umjetnosti i mišljenju, nego i u institucijama i u svakodnevnom ponašanju.“¹

Ovdje se preuzima socijalna definicija kulture Raymonda Williamsa jer je ona predmet interesa kulturalnih studija.

1.2. Razvoj kulturalnih studija

“Počeci kulturalnih studija, kao prepoznatljiva skupa problema, locirani su u drugu polovicu pedesetih godina.“²

Nakon Drugog svjetskog rata, u Velikoj Britaniji, učitelji u školama primijetili su da su se među učenicima pojavile su se nove kulturne prakse i novi obrasci ponašanja koji nisu nalikovali onome što su ih učili u školi, učenici su počeli prihvaćati vrijednosti koje je nudila popularna kultura. Učitelji su smatrali da na te promjene treba nekako odgovoriti. Odgovor se pronašao u kulturalnim studijima kada je Richard Hoggart 1964. godine osnovao Centar za suvremene kulturalne studije (CCCS) u Birminghamu. To je bio poslijediplomski program u sklopu studija engleskog jezika i književnosti.

¹ Grdešić, M. (2013.) *Cosmopolitika: kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi*, Zagreb: Disput, str. 15

² Duda, D. (2002.) *Kulturalni studiji: ihodišta i problemi*, Zagreb: AGM d.o.o., str. 88

“U pokušaju uspostavljanja aktivnoga odnosa s vremenom u kojemu se živi, kulturalni se studiji – upravo zahvaljujući problematiziranju suvremene popularne kulture sa stajališta kulturalnoga populizma – mogu promatrati istodobno kao znak i zamašnjak promjene koja je na različite načine, s različitim političkim ulozima, zahvatila humanističke i društvene znanosti u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća.“³

Kulturalni studiji, poput kulture, također nemaju jednu definiciju niti jedno područje zanimanja. Oni se bave politikom identiteta, rodnom i spolom, kulturom radničke klase, popularnom kulturom, masovnom kulturom, medijima, publikom i recepcijom; potrošnjom, ideologijom, postmodernom kulturom, znanosti, globalizacijom, obrazovanjem, kulturnom politikom i mnogim drugim aspektima načina života ljudi.

„Stuart Hall čvrsto inzistira na tvrdnji da kulturalni studiji nisu tek jednostavno pluralni, već funkcioniraju kao ideja koja pokazuje određenu volju za povezivanjem, koja ima određeni udio u izborima koje čini.“⁴

Postoje dva izvora kulturalnih studija, odnosno dvije konstitutivne paradigme. To su britanski kulturalizam te kontinentalni strukturalizam.

„Kulturalizam se definira kao smjer u teoriji društva koji društvene činjenice, razdoblja i razvojne procese objašnjava kao rezultat kulturnih uvjerenja određenih društvenih skupina, uključujući vjerske doktrine, svjetonazore, ideologije i umjetničke stilove.“⁵

Glavni predstavnici su Raymond Williams, Richard Hoggart i Edward Palmer Thompson.

„Strukturalizam je teorija i metodologija proučavanja, poglavito u humanističkim i društvenim, ali i u drugim znanostima, koja se razvila od prvih desetljeća XX. st., a koja se temelji na pretpostavci da svaki predmet proučavanja tvori strukturu, tj. organsku cjelinu sastavni elementi koje nemaju autonomne funkcionalne vrijednosti, nego njihove funkcije i narav proizlaze iz opozicijskih i razlikovnih (distinktivnih) odnosa svakoga pojedinog elementa prema svim drugim elementima sustava.“⁶

Glavni predstavnici su Ferdinand de Saussure, Claude Lévi-Strauss i Roland Barthes.

³ Duda, D. (2002.) Kulturalni studiji: ihodišta i problemi, Zagreb: AGM d.o.o., str. 79

⁴ Grdešić, M. (2013.) Cosmopolitika: kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi, Zagreb: Disput, str. 14

⁵ Enciklopedija.hr (Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34556/>)

⁶ Isto, (Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58479>) [Pristupljeno 10.03.2018.]

2. FEMINIZAM

Kada se probudi svijest o položaju drugosti u svijetu u kojem se svi uvjeravaju u jednakost, mora se djelovati. Istina o statusu žena u društvu, u prošlosti kao i danas, poražavajuća je za ljudsku vrstu. Kroz povijest, ženama su se dodjeljivale različite etikete te su bile dio imovine muškarca, netko tko se nije imao pravo buniti, tko je imao određene zadatke i pravila ponašanja te nametnuto mišljenje da se protiv toga nikako ne može. Kada se radilo o odlučivanju, žene su se poistovjećivale s djecom. Sve je bilo zabranjeno, za svako odstupanje slijedila je osuda društva. Društvo je bilo puno anomalija, a ni dan danas se nije ispričalo niti odužilo ženama za ono što su kao ljudska bića vrijedna jednako kao i muškarci, proživjele i izmučile se da bi danas došle do nekakvih rezultata, da se njihov glas čuje i da njihov glas vrijedi. Ti rezultati postignuti su kroz dug period vremena pokretom koji je i danas živ i koji još uvijek pokušava osvijestiti ljude te ih uputiti na jednakost. Taj pokret zove se feminizam.

„Feminizam je društveni pokret i svjetonazor koji se zalaže za unaprjeđenje položaja žena uklanjanjem spolne dominacije te promicanjem rodne jednakosti u svim područjima života.“⁷

2.1. Valovi feminizma

„Feminističke ideje proširile su se u razdoblju racionalizma i prosvjetiteljstva. Uzroci neravnopravnog položaja žena smještaju se u društveno – povijesni kontekst što je novost u odnosu na dotadašnja prevladavajuća shvaćanja. Detektiranjem društvenih uvjeta kao uzroka neravnopravnog položaja žena, implicira se kako se taj položaj može i promijeniti promjenom društveno – povijesnog konteksta.“⁸

Počeci feminizma vežu se uz događaje u Francuskoj revoluciji 1789. godine. Najvažniji, poražavajući događaj bilo je giljotiranje Olympe de Gouges jer se borila za upisivanje prava žena u *Deklaraciju prava čovjeka i građanina* što je izazvalo jako loše reakcije, toliko loše da su joj oduzeli život. Bila je to strašna borba koja se tada odvijala da bi na kraju, danas još uvijek

⁷ Enciklopedija.hr (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19203>) [Pristupljeno 10.03.2018.]

⁸ Vrcelj, S. i Mušanović, M.(2011.) *Kome još (ne) treba feministička pedagogija?!*, Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo, str. 21

postojala nejednakost. Vremenski raspon od kraja 18. i tijekom cijelog 19. stoljeća bio je obilježen tom borbom. Bilo je važno riješiti problem prava glasa koje je bilo dozvoljeno samo muškarcima. Trebalo je proći puno vremena prije nego se skupina žena, danas poznata kao sufražetkinje, odlučila promijeniti stanje žena u društvu. Isticale su se svojim neuobičajenim ponašanjem (poput uništavanja javne imovine, paljenja crkava, napada na političare) i ustrajnošću. Mnoge od njih završile su i u zatvoru, štrajkale glađu što je na kraju vodilo i u smrt, ali borba je trajala sve dok se željene promjene nisu ostvarile. Predstavnice ovog razdoblja feminizma bile su britanske sufražetkinje Emmaline, Christobel i Sylvia Pankhurst.

U Sjedinjenim Američkim državama postojao je i veliki problem ropstva, a kada se i on riješio, bio je poticaj ženama da se počnu boriti za svoj položaj. Putem politike i ostalih sredstava, održavale su se konvencije i skupovi, a glavni feministički dokument 19. stoljeća bila je *Deklaracija osjećaja* koja je sadržavala, tada, radikalne ideje o pravu glasa koje su šokirale javnost.

„Usvajanjem 19. amandmana 1920. godine žene su stekle pravo glasa. Bio je to kraj klasičnog feminističkog pokreta u SAD-u i time je završena sufražetska faza feminizma.“⁹

Žene su dobile pravo glasa u različitom rasponu vremena u različitim državama svijeta, ništa se nije dogodilo preko noći, ali taj bitan cilj se ostvario. Tada su neke feministice bile zadovoljne i odustale od daljnjih akcija, a neke su se nastavile boriti za ostala prava koja nisu imale. Gledajući u prošlost, primjećuje se stanje svijesti koje danas još uvijek postoji, u manjim količinama, ali ipak previše prisutno, po pitanju ženskog tijela. Žena bi sama trebala odlučiti hoće li se udati, biti majka, imati posao i koji za koji posao će se obrazovati. Emancipacijski pokreti takvom idejom dobili su nove zadatke za ostvarenje. Također se postavilo pitanje što to znači biti žena? Zašto bi takav pojam morao na sebi nositi etikete? Kako nas određuje naše rođenje? Društvena određenost pojma postala je upitna i moralo ga se redefinirati. Tim pitanjem pozabavila se Simone de Beauvoir u svojoj knjizi *Drugi spol*.

„Konkretan novum ove autorice bila je čuvena teza – 'Ženom se ne rađa, ženom se postaje. Samo tuđe posredovanje može pojedinca konstituirati kao Drugoga. Dok postoji za sebe, dijete ne može shvatiti da je spolno diferencirano. Kod djevojčica i dječaka tijelo je isprva zračenje

⁹ Vrcelj, S. i Mušanović, M.(2011.) *Kome još (ne) treba feministička pedagogija?!*, Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo, str. 33

subjektiviteta, instrument kojim spoznaje svijet; oni svijet shvaćaju očima i rukama, a ne spolnim organima.“¹⁰

Iz te spoznaje vidljivo je kolika je nepravda nanescna ženama govoreći kako je njihova sudbina time unaprijed određena te da se nemaju zašto buniti. Ako se mala djeca ne mogu time predodrediti, zašto se to u određenoj dobi mijenja? Kao ljudska bića, svatko bi trebao imati izbor svog vlastitog puta. Mogućnost ostvarenja vlastitog sna ne bi trebala biti određena spolom dodijeljenim rođenjem. Prirodne stavke našega života ne možemo birati, ali ne može se dopustiti da nas one određuju kao osobe. Apsurdno je uopće kreirati pravila koja nekoga stavljaju u podređeni položaj.

„Spol i heteroseksualnost su tvorevine patrijarhalnog diskurza moći koje se performativnim putem ustanovljuju i održavaju. Spolnu razliku, također, treba dekonstruirati jer ne postoje samo dva spola, nego mnoštvo spolova i seksualnih identiteta koje nije potrebno statički definirati.“¹¹

Nakon navedenih događaja uslijedio je treći val feminizma, krajem 80-ih godina, 20. stoljeća koji se razvija i danas, a koji se, između ostalog, bavi redefiniranjem identiteta.

„Feministice ističu da identitet čine heterogene i heteronomne predodžbe o rodu, klasi i rasi. Napušta se biologija kao utemeljenje ženskog identiteta pa je feminizam trećeg vala blizak *queer* teoriji. Queer teorija propituje nametnute patrijarhalne norme, tradiciju, običaje, a afirmira osobno kreiranje životnih uvjeta, kulture i vlastite seksualnosti.“¹²

Postmoderne feministice koje je važno spomenuti za ovaj val feminizma jesu Judith Butler i Donna Haraway.

2.2. Judith Butler

Judith Butler poznata je po stavu da je spol kao i rod, društveno zadan te da je sve ono što mi jesmo, što nas obilježava i čini naš identitet, samo društvena konstrukcija. Tako smo naviknuti da je roza boja za djevojčice, a plava za dječake. Igračke su također određene spolom, sportovi,

¹⁰ Vrclj, S. i Mušanović, M.(2011.) Kome još (ne) treba feministička pedagogija?!, Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo, str. 34

¹¹ Isto, str. 36

¹² Isto, str. 36

alkoholna pića, knjige, glazba, zapravo sve ono što pod navodnicima možemo odabrati, netko je za nas već odredio ovisno o našem spolu. U svojoj knjizi *Nevolje s rodom*, Judith Butler pokušava odgovoriti na pitanja vezana uz politiku identiteta i kulturne značajke koje se dopisuju tijelu koje na kraju biva samo pasivan medij. Bavi se feminističkom kritikom i politikom.

„Pokazuje se da feministički subjekt diskurzivno konstituira upravo politički sustav koji bi trebao omogućiti njegovu emancipaciju. To postaje politički problematično ako se može pokazati da sustav proizvodi rodne subjekte duž diferencijalne osi dominacije ili da proizvodi subjekte za koje se pretpostavlja da su muški.“¹³

Proizvodnja identiteta ovisna je o sustavu moći koji trenutno postoji na vlasti. Pod izlikom pomaganja pri emancipaciji žena, prolaze politički interesi koji s istom nemaju veze. Kultura naroda počiva na pretpostavkama kako bi nešto trebalo biti i izgledati. Svatko pojam *normalnog* tumači na svoj način te se ne može dopustiti nametanje tuđih stavova i tlačenje drugoga jer je različit. Identitet se gradi svakim danom iznova, postoje stavke u njemu koje su stalne, ali većinski dio podložan je promjenama. Stoga se ne može reći što je isključivo žensko ili muško kada nije moguće odrediti jasnu definiciju istoga.

„Doista, razumjeti identitet kao praksu i kao praksu označivanja, znači razumjeti kulturalno spoznatljive subjekte kao krajnje učinke diskursa vezanog za pravila, koji se uvlači u svjetovne činove označivanja jezičnog života.“¹⁴

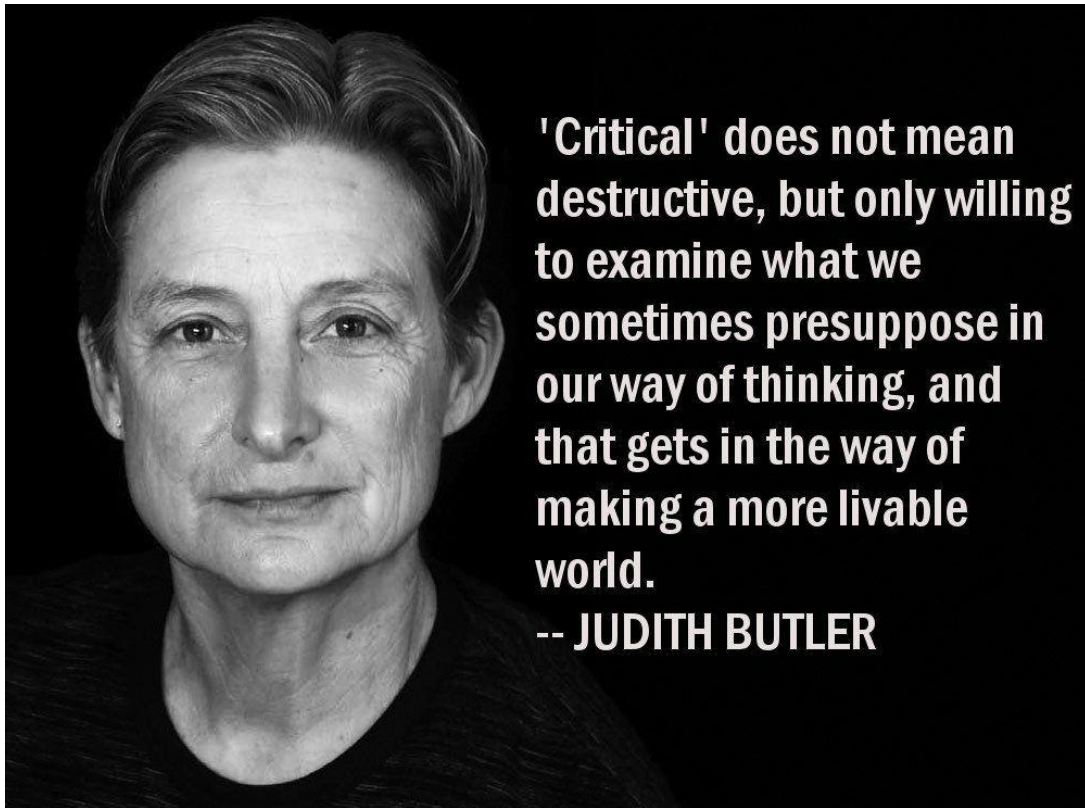
Kako odrediti značenje pojma žensko ili muško kada znamo da je jezik sastavljen od znakova i simbola kojima se kasnije samo dodaje značenje? Neke riječi imaju više značenja te se koriste u različitim kontekstima pa tako ne možemo jednostavno ustanoviti ni da pojam žena mora na sebi nositi samo jedno značenje i etikete koje mu po tom značenju pripadaju.

„ Muško – ženska binarnost ne tvori samo isključiv okvir u kojemu se ta specifičnost može priznati nego je 'specifičnost' ženskoga još jedanput potpuno dekontekstualizirana te analitički i politički odijeljena od konstitucije klase, rase, etniciteta i drugih osi odnosa moći koji tvore identitet te singularni pojam identiteta čine pogrešnim nazivom.“¹⁵

¹³ Butler, J. (2000.) *Nevolje s rodom : feminizam i subverzija identiteta*, Zagreb: Ženska infoteka, str. 18

¹⁴ Isto, str. 145

¹⁵ Isto, str. 20

Slika br.1 „Judith Butler, citat“

2.3. Pravci feminizma

Feminizam je složen fenomen. Proteže se u mnoga polja znanosti i života te zbog toga postoji kroz različite pravce koji otvaraju mogućnost različitih određenja i pristupa. Najvažniji od tih pravaca su: socijalistički feminizam, radikalni feminizam, lezbijski feminizam, feminizam crvenih čarapa, anarho – feminizam, liberalni feminizam, crni feminizam, eko feminizam, cyberfeminizam, psihoanalitički feminizam, uradi sam feminizam, konzervativni feminizam, dianic feminizam te kulturalni feminizam.

2.4. Feminističke teorije

Feministička teorija podrazumijeva naziv za feministički pristup različitim teorijama društvenih znanosti. Cilj je objasniti ulogu žena u područjima kao što su antropologija i sociologija te ženske

i rodne studije, te odrediti značenje feminističke književne kritike. Feminističke teorije nastoje shvatiti prirodu nejednakosti te su usmjerene na rješavanje takvih problema i promicanje ženskih prava. Feministice koje su se bavile problemima u ovom području jesu Kate Millet, Simone de Beauvoir, Julia Kristeva i Monique Wittig. Neki od pravaca su esencijalizam, ekofeminizam te feministički konstruktivizam, a svima je zajedničko pitanje slobode i kritiziranje patrijarhata.

„Patrijarhat je bio kulturološki i društveni trijumf. Priznanje očinstva protumačeno je kao potvrda razuma, kao napredak koji je preduvjet i temelj nastanku civilizacije, koja je u potpunosti djelo muškarca.“¹⁶

Slika br. 2 „Patrijarhat na izdisaju“

¹⁶ Pateman, C. (2000.) Spolni ugovor, Zagreb: Ženska infoteka, str. 41

3. FEMINISTIČKE TEORIJE I KULTURALNI STUDIJI

Područje feminističkih kulturalnih studija u Centru za suvremene kulturalne studije, počelo se formirati 1970-ih godina. Tada je bilo bitnije da su teme doktorskih radova bile vezane uz opće dobro i donosile odgovore na aktualna pitanja i probleme, individualno pisanje nije se toliko cijnilo. Od intelektualnog rada očekivalo se da služi nekoj političkoj svrsi. Pravila pisanja bila su nametnuta te su se trebala slijediti ako se očekivao bilo kakav uspjeh.

„Sve žene koje su studirale na Centru za suvremene kulturalne studije u Birminghamu u 1970-ima bile su svjesne činjenice da ondje nijedna žena nikada nije doktorirala.“¹⁷

Žene nisu bile u zavidnom položaju jer u područja kojima se tada bavio Centar za suvremene kulturalne studije nisu ulazila, po njima, neka vrlo važna pitanja pa se 1974. osnovala Grupa za ženske studije što je bio vrlo važan pothvat kako bi se stavovi i glasovi žena proširili u znanstvenim krugovima. Teme za proučavanje u Centru uvijek su bile podređene muškim izborima, sve što bi žene htjele proučavati bilo je i zadano samo njihovoj grupi. To su bile teme poput sapunica, časopisa, kućanica, romansi i uglavnom 'ženskih žanrova' koji nisu bili smatrani kao važni i ozbiljni.

„Najvažniji trenutak prodora feminizma u kulturalne studije bio je zbornik *Žene ulaze u raspravu. Aspekti ženske podređenosti*, tiskan 1978. kao rezultat rada Grupe za ženske studije.“¹⁸

Slika br. 3 „Ne trebamo patrijarhalnu edukaciju!“

¹⁷ Grdešić, M. (2013.) *Cosmopolitika: kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi*, Zagreb: Disput, str. 22

¹⁸ Isto, str. 23

„U Centru se od samog početka osobito inzistiralo na nepostojanju vođa i pravu slobodnog odlučivanja, no kad je feminizam 'provalio kroz prozor', isplivali su na površinu razni neočekivani oblici otpora, proizašli iz duboko ukorijenjenih rodni, ali i dobnih, odnosno hijerarhijskih podjela.“¹⁹

Sve feminističke ideje koje su danas normalno prihvaćene u kulturalnim studijima u prošlosti su bile napadane i odbačene te su prošle veliki proces dok nisu dobile stabilno mjesto. Kulturalni studiji od samog početka nisu bili politički konkretni, postojalo je doba prilagodbe na novitete i borbu žena za svoje mjesto u znanosti. Status feminizma u kulturalnim studijima danas više nije sporan, štoviše feminizam je vrlo bitan segment proučavanja i dio je cijelog paketa područja koja se ubrajaju u glavnu ideju proučavanja kulturalnih studija. Međutim, 1970 – ih godina odnos između feminizma i kulturalnih studija prolazio je razna redefiniranja jer se od pokušaja razrješavanja odnosa klase i roda fokus prebacio na kulturne dimenzije rodne nejednakosti.

„Premda unutar tog područja ima mnogo neslaganja, debata i otvorenih pitanja, feministička kritika kulturalnih studija ostavila je najznačajniji trag istražujući žensku popularnu kulturu, odnosno reprezentacije i identitete namijenjene ženskoj publici.“²⁰

Da bi se neke prakse uspjele promijeniti, netko ih također treba i analizirati. Sve ono što je bilo za žene, nije nužno značilo da je bilo za njihovo dobro. Većinom su ženski časopisi pisali o tome kako biti dobra majka, žena i kućanica, a građenje karijere bila je nezamisliva ambicija. Stoga je bilo potrebno napisati nove radove i probuditi svijest žena o važnosti borbe za jednakost i ukidanje dvostrukih standarda života u jednoj okolini. U viđenju tih problema, Grupa za ženske studije, ustrajnim radom potvrdila je svoju veliku važnost.

¹⁹ Grdešić, M. (2013.) *Cosmopolitika: kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi*, Zagreb: Disput, str. 24

²⁰ Isto, str. 34

4. FEMINIZAM U GLAZBI

Glazba kako ju shvaćamo danas, u prošlosti je imala puno veću snagu. U godinama mijenjanja društvene svijesti po pitanju ljudskih prava, poslužila je kao snažan medij prenošenja poruke. Služila je kao način života ljudi koji su uz ljubav prema određenoj vrsti glazbe, imali i slične ili iste stavove po pitanju načina života i životnih uvjerenja. Jako dobar primjer iz prošlosti bili su glazbeni festivali, poput Woodstock-a koji je trajao cijela tri dana. Ljudi su se povezali glazbom i željom za mirom, izričući apele za prestanak rata u Vijetnamu. Šezdesete godine 20. stoljeća čine se kao razdoblje kada su ljudi pomoću glazbe nešto doista mogli promijeniti. U tom smislu, snaga glazbe poslužila je i u feminističke svrhe. Žene nisu imale povoljan položaj u glazbenoj industriji, a možda ga nemaju čak ni danas gdje u svakom spotu i tekstu pjesme prevladava seksizam te stavljanje ženskog tijela ispred same glazbe i poruke koju bi trebala prenositi.

„Izjednačivanje stjecanja moći i emancipacije sa seksualnim opredmećivanjem koje se danas može vidjeti posvuda, ima stvaran utjecaj na težnje mladih žena.“²¹

Zbog toga nam se plasira nekvalitetna glazba u kojoj mlade žene nastoje 'zavesti' publiku preko spotova kroz beznačajne tekstove i naglasak se stavlja na njihova ogoljena tijela što je poražavajuće. Žene se jesu borile za seksualnu slobodu, ali nisu se borile za gubitak dostojanstva, ispraznost i glazbene redikule.

Moć koju su u glazbenoj industriji imali i još uvijek imaju, muškarci vidljiva je iz raznih priča iza kulisa prilikom sklapanja ugovora i savjeta o tome što bi i kako trebalo napraviti na sceni. Primjerice, u dokumentarnom filmu o nastanku Rolling Stone časopisa, prikazala se priča o Tini Turner koju je časopis pokrивao, gdje se vidi kako je njezin muž Ike bio glavni u svemu što je Tina trebala predstavljati. Opisali su i događaj kada je Tina imala upalu pluća, ali ju je Ike i dalje tjerao da pjeva i govorio kako mu je beskorisna ako nije na pozornici. Njezine ideje nisu dolazile do realizacije i takva je jedna poznata glazbenica proživjela teror muškarca nad njezinom karijerom, ali ju danas prepoznajemo kao snažnu ženu te takve informacije iz prošlosti dovode do čuđenja. Ipak je ulog koji traže ugovori veći od mogućnosti slobode, ali se razlikuje u pogledu muškaraca i žena zbog vječno prisutnih dvostrukih standarda.

²¹ Walter, N. (2011.) Žive lutke: povratak seksizma, Zagreb: Algoritam, str. 17

„Društveni je ugovor priča o slobodi, a spolni ugovor priča o podčinjenosti. Prvobitni ugovor ustanovljava i slobodu i dominaciju, rađa slobodu muškarca i podčinjenost žena, a građansku slobodu ne može se shvatiti bez one prešućene polovice priče, koja otkriva kako se prvobitnim ugovorom uspostavilo patrijarhalno pravo muškarca nad ženama.“²²

Iz ove perspektive, poznate su priče i ukorijenjenost stava da žena do svoje slave dolazi i može doći samo preko intimnih odnosa s muškarcima na određenim položajima. Njezino obrazovanje, stavovi, trud i talent se ne cijene, ne prikazuju i ne prepoznaju. Sve ostalo ne dolazi na vidjelo i smatra se nemogućim. Žene su uvijek trebale biti podložne pravilima ponašanja i odijevanja kako bi bile prihvaćene u društvu, sve drugačije bilo bi odbijeno i po mogućnosti izolirano zbog lošeg utjecaja. No susrećemo se s drugačijom stvarnošću koja je u glazbenoj industriji, pogotovo danas, izokrenula ljestvicu vrijednosti.

„Ako je pojedinac vlasnik svojih sposobnosti, on prema svojoj intimnoj imovini ima isti izvanjski odnos kao i prema bilo kojoj drugoj.“²³

To je onako kako bi trebalo biti, ali nije. Stanje svijesti je takvo da oni koji su podređeni moraju biti zahvalni što im se uopće nudi prilika sklopiti neki poslovni ugovor, ali se ne dodaje pažnja što u tom ugovoru piše i na što se ona koja je podčinjena obvezuje tim dokumentom.

„Kapitalističko je tržište patrijarhalno, ustrojeno spolnom podjelom rada. Spolna segregacija radne snage i očuvanje radnog mjesta kao poprišta bratske solidarnosti ostali su začuđujuće stabilni u 20. stoljeću. Većina žena može naći stalni posao samo u oskudnoj lepezi loše plaćenih i necijenjenih zanimanja, koje onda obavljaju zajedno s drugim ženama pod rukovodstvom muškaraca, a usprkos zakonima zarade, zarađuju manje od muškaraca.“²⁴

Isti je slučaj i u glazbenoj industriji gdje na jednom banalnom primjeru možemo primijetiti dvostruke standarde na djelu, kada je preminula glazbenica Janis Joplin, njezine se pjesme više nisu puštale na radiju, dok su se neometano vrtjele pjesme Jim Morrisona i Jimija Hendrixa bez obzira na njihovu smrt. Neravnopravnost spolova u glazbi nije različita u odnosu na ostala područja djelovanja. Danas je prividno postalo bolje, ali nikada se ne može znati na što je netko putem ugovora prisiljen i koliko je u kontroli svog vlastitog lika i djela.

²² Pateman, C. (2000.). Spolni ugovor, Zagreb: Ženska infoteka, str. 18

²³ Isto, str. 65

²⁴ Isto, str. 134

„Premda je fenomen ženskih grupa započeo kao novost s pjesmom *Maybe* grupe Chantels do sredine 60-ih te su grupe otvorile prostor za žene u rock'n'rollu. No iako su njihove pjesme bile iznimno popularne, same pjevačice ostale su nepoznate – bezimene i anonimne za svoje slušatelje zato što su ih izdavačke kuće tretirale kao zamjenjive kotačice na glazbenoj tekućoj vrpci.“²⁵

²⁵ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 8

5. KONTRAKULTURA ŠEZDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Šezdesete godine 20. stoljeća obilježene su kulturnim promjenama i njihovom recepcijom, rock glazbom, utopijom, LSD-em i revolucijom.

„Čak i danas, nakon tolikih godina, 60-e ostaju zapletene u mitu, svedene na skup klišeja koji izgleda funkcioniraju kao obrana od pravog sjećanja. Šezdesete su bile 'sex, drugs and rock 'n' roll'. Drugim riječima, 60-e su bile tako čudne i tripozne da se opiru razumijevanju. Mnogi još uvijek radije vide to desetljeće kao vrijeme kad je, iznenada, Amerika bila oteta ili uhvaćena u čvrsti stisak kolektivne halucinacije.“²⁶

Ovakvo viđenje jednog razdoblja može se pripisati i nezanimljivosti onog koje je prethodilo i kada se baš ništa toliko značajno nije događalo. Ljudi su bili umorni od krize i rata i željeli su konačno živjeti u sigurnosti postajući time samo siluete koje su prihvaćale događaje koji nisu bili za prihvaćanje. Stoga je logično da će šezdesete revolucionarno iskakati iz vremenske crte i isticati se svojom posebnosti. Cijelo jedno desetljeće bilo je obilježeno promjenama na koje se trebalo naviknuti. Mladim ljudima bilo je dosta segregacije, rata, nemira i kršenja ljudskih prava. Bilo je vrijeme kada se više nije moglo trpjeti nametanje pravila ponašanja i kreiranja tuđih života. Mnogi su uzeli transparente u svoje ruke i odlučili promijeniti svijet. Jedna od tih mladih ljudi bila je i glazbenica Janis Joplin koja će zauzeti veliki dio u ovom radu jer je svojim zaslugama, načinom života i stavovima postala simbolom svoje generacije. Bila je to generacija bitnika, zaljubljenika u blues koji su svoje večeri provodili svirajući i pjevajući u kampovima.

„Iz Sjedinjenih Američkih država, preko nota Bob Dylana, doprli su do nas prvi nemiri jednog društva koje će se promijeniti pod pritiskom novih generacija.“²⁷

U šezdesetima bio je vidljiv taj sukob koji se događao među različitim generacijama. Koliko su njihovi roditelji bili pasivni, toliko su mladi bili aktivni. Oni su bili otuđeni od svojih roditelja, nisu imali iste stavove te su zbog toga morali uputiti svoju kritiku društvu čije su se vrijednosti potpuno izokrenule i koje je trčalo u propast. Oni su protest iskazali na vlastiti način koji možda nije bio najbolji, ali je svakako bio originalan i drugačiji. Organizirali su ulične demonstracije,

²⁶ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 11

²⁷ Caselli C. "Glazba šezdesetih" u: Lukšić, Irena (2007.) Šezdesete / The Sixties (Zbornik), Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, str. 291

štrajkove, koncerte pop i folk glazbe, okupirali prostore sveučilišta, te darivali jedni druge cvijećem kao simbolom mira, ljubavi i zajedništva. Žene su hodale polugole s cvijećem u kosi i na taj su način iskusile slobodu odijevanja koju je nova kontrakultura pružala.

„Činjenica je da su upravo mladi na svoj amaterski pa čak i groteskni način odnijeli pobunu sa pisacih stolova odraslih. Išćupali su je iz knjiga i časopisa koji je stvorila jedna starija generacija i pretvorili u stil života. Hipoteze starijih nezadovoljnika pretvorili su u eksperimente iako često bez volje da prihvate poraz kao mogući ishod svakog istinskog eksperimenta.“²⁸

Uvjereni da mora biti bolje i da rat ne može biti odgovor, mladi ljudi nisu mogli prihvatiti poraz kao moguć ishod jer onda se gubi sve što smo kao civilizacija dosad ostvarili. Mogli su biti ismijavani zbog nedostatka političke naobrazbe, ali shvatili su opasnost koju su donosili siromaštvo, rat i rasna nepravda. Iz njihovog protesta izdigla se kontrakultura koja je dominantnu, bar na neko vrijeme uklonila s njenog položaja.

„Jedinstvo koje leži ispod razlika unutar kontrakulture možemo pojmiti ako bitničko – hipijejsko bohemstvo shvaćamo kao težnju ka oblikovanju strukture ličnosti i totalnog stila života koji proizlazi iz novoljevičarske kritike društva.“²⁹

Boemski način života podrazumijeva život na margini društva. Oni su takav način života izabrali jer su to društvo prezirali zbog lažnog morala, ispraznih simbola i građanskih vrednota.

„Studentski bunt je okupio marksističke i marksistima bliske omladinske grupe, hipije, razne religiozne i mistične grupe, obožavatelje pop i folk glazbe, uživatelje droga te dio radništva.“³⁰

Iskusniji političari iskorištavali su njihovu naivnost u vlastite svrhe i to se nije moglo izbjeći, pa su se tako u pokretu mogla primijetiti dva glavna toka, a to su bili kontrakultura i nova ljevica. Studentski naponi da promijene svijet bili su utopijski i raspršili su se u novim godinama koje su dolazile, kada su se već skrasili sa svojim obiteljima i čija su djeca morala pronalaziti nove odgovore na mijenjanje kulturnih praksi, a svoj odgovor više nisu mogli naći u laganoj rock glazbi zadimljenoj dimom trave i maglom sjećanja, pronašli su ga u puno energičnijoj inačici koja se pojavila i koja će se prikazati dalje u tekstu, punk glazbi.

²⁸ Roszak, Theodore, (1978.) Kontrakultura: razmatranja o tehnokratskom društvu i njegovoj mladenačkoj opoziciji, Zagreb: Naprijed., str. 30

²⁹ Isto, str. 56

³⁰ Isto, str. 226

6. JANIS JOPLIN / DRUŠTVENA KONSTRUKCIJA IDENTITETA

Janis Joplin rodila se u Port Arthuru, u državi Texas, 1943. godine. Bila je najstarije dijete u svojoj obitelji. Kroz djetinjstvo je prolazila bezbrižno pjevajući u crkvenom zboru, a Janis kakvu poznajemo danas, počinje se kreirati u tinejdžerskim danima. Janis je dobar primjer za tezu kako nas naša okolina oblikuje te da je sve ono što znamo o sebi zapravo društvena konstrukcija. Janis nije voljela život u Port Arthuru, u gradu u kojem se nikada ništa ne događa i koji ju je gušio. Ona nije bila primjer tadašnje klasične ljepotice, ali imala je želju za isticanjem te se za pozornost morala izboriti na drugačiji način. Svojim ponašanjem izluđivala je roditelje (Seth Joplin i Dorothy East) koji su je čak vodili psihologu da otkriju što s njom nije u redu. Sve je bilo sasvim u redu, osim stanja društva u kojem se nalazila i koje nije podnosila jer je bila drugačija. Drugačija u smislu iskrenosti jer društvo je lažno i licemjerno. Samo u tom jednom gradu nalazila se velika količina bordela, ali svi su glumili lažnu dostojanstvenost jer se tako moralo otuđujući one koji su pokušavali biti iskreni.

„Joplinovi su se suočeni s njenom divljinom osjećali toliko bespomoćno da su je poslali psihologu – to je bio poprilično neuobičajen korak za roditelje 50-ih, posebno u Port Arthuru, gdje je odlazak psihologu značio isto što i priznanje mentalne bolesti.“³¹

Janis je često doživljavala podsmijeh i porugu od svoje okoline, a to neprihvatanje mora imati svoje posljedice. Čovjek se uvijek prvo bori sam sa sobom, a onda s drugima. Prema tim mišljenjima kroji svoje stavove i, prirodno, traži način da bude prihvaćen. Janis se samo inatila i krojila svoj identitet na temelju svega što ju je okruživalo. Nije mogla prihvatiti miran život jer bi ju takav način ugušio. Zbog života u stalnom neprihvatanju, moralo je doći do želje za bijegom.

„Svi koji su poput mene imali ambicije odlazili su iz Port Arthura čim je to bilo moguće ili su bili nadvladani, potlačeni, ugušeni. – izjavila je Janis.“³²

Nada za boljim životom oduvijek je tjerala ljude iz rodni gradova. Nagon za istraživanjem nepoznatog odveo je i Janis u Los Angeles gdje je živjela s tetama koje nije podnosila i gdje je radila na radnom mjestu tajnice što također nije bilo njezino viđenje dobro utrošenog vremena. Nakon neuspješne potrage za zadovoljavajućom karijerom, Janis se vratila kući gdje je sa svojim

³¹ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 36

³² Isto, str. 37

prijateljima obilazila barove, opijala se i otkrivala novu glazbu koja će stvoriti prekretnicu u njezinom životu. Drugi pokušaj selidbe uslijedio je 1962. godine kada se Janis preselila u Austin.

„Negdje oko 1960., Austin je doživio neku vrstu invazije, kad su svi ekscentrici, čudaci, neobične osobe i studenti s umjetničkom žicom doselili tamo iz ostatka države. Janis se okrenula Jacku i rekla: Ajmo vidjeti taj Austin o kojemu uvijek pričaš. Vozeći automobil Setha Joplina, stigli su ravno u rodno mjesto kontrakulture u Austinu, do rasklimanih bungalova sa stanovima u stilu baraka u Ulici Nueces, poznatijih kao Geto koji je uskoro postao Janisino omiljeno mjesto.“³³

Slika br. 4 „Janis Joplin, 1962.“

³³ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 48

Janis je u Austinu neko vrijeme pohađala koledž, umjetničko područje, pri teksaskom sveučilištu gdje su studenti većinom bili konzervativni. Janis i društvo isticali su se svojom borbom za ljudska prava u doba kada su vrijedila drugačija pravila za crnce i bijelce. Standardi života razlikovali su se na odnosu na spol i rasu protiv čega se trebalo boriti. Dio studenata sudjelovao je u demonstracijama u borbi za ljudska prava, a ostatak je bio ravnodušan.

Slika br. 5 „Studentski prosvjedi protiv rata“

„Ova ponižavajuća pravila nisu izazvala gotovo nikakav prijemor među bijelim studentima UT-a; uglavnom apatični, svoju su strast čuvali za američki nogomet, rivalstvo unutar antičkog sustava bratstva i sestinstva te natjecanja ljepote. U tako konformističkoj klimi njihovi su napori morali prouzročiti nemir. Nitko nije bio provokativniji od Janis, čija se uniforma sastojala od bijele muške košulje, traperica i mokasinki. Nije se gnjavila grudnjakom ili šminkom kako bi postigla savršeni izgled praznoglavke.“³⁴

Janisino ponašanje bilo je revolucionarno. Njezina pojava bila je posebna jer je izazivala čuđenje i gađenje. Njezina kosa nije bila uredna, lice nije bilo čisto i našminkano, odjeća nije bila utegnuta. O njoj se pričalo da seksualno eksperimentira i pije, ali bila je inteligentna i profesori su to primjećivali. No nju su zanimale druge stvari što je na kraju rezultiralo ispisom sa sveučilišta.

„Poput drugih buntovnika svoga vremena, Janis je odbacila rigidne kategorije identiteta; u njenom su svijetu rasne a ponekad i seksualne kategorije bile odbačene poput okova. Janis je eksperimentirala i dalje od o toga, upuštajući se u seksualne odnose s muškarcima i ženama, proglašavajući se prvom bijelo-crnom osobom te pijući i psujući poput muškaraca.“³⁵

Janis se nije mogla zadovoljiti ženskom svrhom koja se sastojala od pronalaska muža, udaje i rađanja djece. Zbog toga je bila usamljena, ali nije mogla protiv osobe koju je izgradila. U suprotnosti tom idealnom životu, prolazeći kroz generacijske promjene, ona je živjela boemski.

„Zajedno s ostalim nadobudnim sljedbenicima bitnika, Janis je provela godine na cesti povodeći se za Jackom Kerouacom, utirući put kontrakulturi. Putujući zemljom uzduž i poprijeko, boemski klinci živjeli su poput nomada, ploveći, poput cigana po prihvatilištima na marginama društva Amerike.“³⁶

Janis se okupirala glazbom. Bila je preskromna kada se radilo o njezinu talentu. Snimala se dok pjeva u sobi sama, nikada pred prijateljima, ali i to se promijenilo kada su je otkrili i nagovorili da pjeva s njima u njihovima komunama i barovima.

³⁴ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 50

³⁵ Isto, str. 6

³⁶ Isto, str. 5

„Glazba je također postala strast za Janis i njene buntovne prijatelje. Glazba nije bila samo buka u pozadini; bila je objava različitosti. Slušajući kasno noćne radijske emisije ili kopajući po policama lokalne prodavaonice ploča, istraživali su glazbu kakvu nikad prije nisu čuli – posebno folk, jazz i blues. Za njih je to bila buntovnička glazba, neiskvarena komercijalizacijom.“³⁷

Slika br. 6 „Pripadnici hippie pokreta“

Rock and roll je oduvijek bio buntovnička glazba koja je prezirala nametnute društvene vrijednosti i lažni moral koji se nastanio u ljudskoj svijesti. Samim time bio je jedna od glavnih sastavnica kontrakulture. I naravno da je procvjetao u godinama revolucije kada je i Janis postala zvijezda. Janis Joplin oduvijek je bila u društvu muškaraca koji su na nju gledali kao na svog muškog člana, a ne na ženu. Tako se i prva grupa u kojoj je pjevala zvala *Waller Creek Boys*. Nitko iz tog naziva nije mogao pretpostaviti da će vodeći vokal biti žena. Svojom glasom zadivila je publiku koja ju je rado slušala i koja se u barovima okupljala samo zbog nje. Nakon vremena u Austinu, Janis seli u North Beach u San Franciscu, mjesto u koje su željeli doći svi bitnici.

³⁷ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 32

Tamo je došla s jasnom namjerom koju je uskoro i ostvarila pjevajući još uvijek po barovima. Život za Janis nije bio idealan te je živjela od milostinje i dobrote drugih oko nje nadajući se i vjerujući da će uspjeti u pjevačkoj karijeri što je za to doba bilo vrlo ambiciozno. Usprkos pokušajima njezinih prijatelja da joj pomognu u probijanju na scenu, uspjeh joj je odlagalo alkoholiziranje koje je uništavalo njezine prilike. Svojim odbijajućim stavom i ponašanjem tjerala je od sebe svakoga tko bi s njom htio potpisati ugovor, a uz alkohol došla je i do droge, što nikako nije pomoglo poboljšati situaciju. Ona je smatrala kako je potrebno drogirati se kako bi postala autentična blues pjevačica, ali je samo postala ovisna o spidu te uskoro dilala drogu.

„Za bitnike je drogiranje bilo usko povezano s umjetničkim projektom. 'Osnovni je osjećaj bio to da je to dobro iskustvo' kaže Diane di Prima, 'Droge su samo mogle pomoći proširenju onoga što si bio kao ljudsko biće, a posebno kao umjetnik. Kao drugo, istraživali smo granice svjesnog i bili smo poprilično ozbiljni u vezi toga.“

Konzumacija droge obilježila je ovo razdoblje, svi su bili na nečemu i smatrali su da im to pomaže u pisanju kvalitetnih tekstova jer svijet koji vide, primjerice na LSD-u nije isti svijet koji vide trijezni i čisti. To je donosilo inspiraciju i 'nadrogirane' tekstove.

„Za klince koji su se osjećali na margini, droga nije samo otupljivala bol, podizala njihov status autsajdera i dopuštala im da se osjećaju iznimno produktivno, već je po svemu sudeći stvarala sponu među njima.“³⁸

Janis se nakon toliko pokušaja ostvarivanja svog glazbenog sna ponovno vratila kući u Port Arthur, gdje je ostavila droge, alkohol i pjevanje, ponovno se upisala na fakultet i pokušala si srediti život. No, Janis je bila nešto što se nije moglo srediti i osjećaj autsajdera počeo je kidati vrpce njezinih namjera. Ponovni bijeg u druge gradove bio je neizbježan, a povratak glazbi, pjevanju i nastupima dogodio se tek 1966 godine.

„Travis i Janis su cijeli dan razgovarali o rizicima povratka u San Francisco. Problem je bila droga i istinsko pitanje može li ona pjevati rock 'n' roll. No mogućnost da postane učiteljica nakon diplome ispunjavala ju je stravom.“³⁹

³⁸ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 91

³⁹ Isto, str.133

Nedugo nakon povratka u San Francisco, postala je članica grupe Big Brother. U tom razdoblju Janis se mijenja kako se mijenjalo i vrijeme i klima društva u kojem se nalazila. Razvila je osjećaj za modu i prilagođavala svoj glas kako bi odgovarao rock publici. Jedan od važnijih događaja za Janisinu karijeru bio je Monterey Pop Festival koji se održao 1967. godine.

Slika br. 7 „Janis Joplin na Monterey Pop festivalu“

„Oni koji su je čuli po prvi put bili su pogođeni strašnom energijom koju je nosila u sebi i brutalno je sažela u taj trenutak. U snažnim povicima koji su njihali njezinu nisku perli i grčili joj lice u grimase, energija je eksplodirala ponovno i ponovno, šaljući valove električnog uzbuđenja.“⁴⁰

Nakon tog nastupa, Janis upoznaje svog menadžera Alberta Grossmana. U Big Brother grupi izdala je samo jedan album, a oni su se zbog nesuglasica razišli, pjevala je usput s The Kozmic Blues Bandom, a oformila je bila i Full Tilt Boogie Band. Od važnijih nastupa bilo bi potrebno spomenuti i onaj na Woodstock festivalu 1969. godine.

⁴⁰ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 164

U svojim tekstovima Janis je također izražavala svoje viđenje položaja žena i njihove potlačenosti jer se i sama, od početka osjećala potlačeno i neprihvaćeno jer je bila žena. Primjerice u pjesmi *Women is Losers* pjeva o tome kako muškarci uvijek završe na vrhu te opisuje i svoju situaciju kratkotrajnih ljubavnih veza.

Women is losers

Women is losers, oh

Say honey women is losers.

Well, I know you must try, Lord,

And everywhere

Men almost seem to end up on top.

Oh, if they told you they want you

Say come around by your door.

Whoa I say now, if they don't desert you,

They'll leave you and never be here for more.

Oh yeah!⁴¹

Kako nam je danas poznato, slava sa sobom nosi svoje breme, a Janis izlaz ponovno traži u drogama, točnije jednoj od najgorih droga na svijetu – heroinu, izjavljujući kako 'ne možeš jesti jogurt i pjevati blues'. A blues je značio samoću i tugu čiju je stvarnost Janis opisala izjavom 'Na pozornici vodim ljubav s dvadeset i pet tisuća ljudi, a onda idem kući sama.'⁴² U cijelom svom kratkom životu patila je od odbacivanja i usamljenosti te je na kraju sama i skončala.

„Možda je prazna hotelska soba izazvala usamljene misli, tužne osjećaje.. Možda je mislila, čovječe, još jedna Prevara subotnje večeri za Janis. Još jedna noć u otrcanom hotelu bez ičega i

⁴¹ Joplin, Janis, Mainstream Records / Columbia, *Women Is Losers*, San Francisco, 1967.

⁴² Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str.252

ikoga.. Ali te večeri Janis nije morala dugo podnositi svu težinu svoje usamljenosti. Mnogo snažniji od droge na koju je navikla, heroin koje je te večeri uzela oduzeo joj je svijest.“⁴³

Janis je umrla 4. listopada 1970. godine u Los Angelesu, u dvadeset i sedmoj godini života. Od tada je prošlo četrdeset i osam godina, ali interes za njezin život i doba u kojem je živjela ne jenjava. Zbog njezinog bunta i odbacivanja svih okova konvencionalnosti uvijek će ostati prepoznata kao istinska legenda blues rocka.

Slika br. 8 „Janis Joplin, 1970.“

„Kad Janis pjeva možete čuti njezin strah i radost zbog kršenja pravila. Rock 'n' roll je bio tu da okrene prekidač u mozgovima klinaca tako da shvate da je život više od grozne dužnosti, da je život prepun mogućnosti. 'Možda nećete biti sretni, rekla je jednom Janis, ali, dovraga, morate pokušati. Ako ne pokušate to je kao da ste počinili samoubojstvo odmah nakon što ste se rodili.“⁴⁴

⁴³ Echols, A. (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan, str. 286

⁴⁴ Isto, str. 298

7. KULTURA SEDAMDESETIH GODINA KROZ PUNK

Nakon hippie faze koju su prolazile Sjedinjene Američke države, javlja se novi glazbeni žanr pun mladenačke energije, ljut i bijesan u svom nastojanju i ciljevima, pun anarhije – punk. Nova generacija više nije trpjela melankoliju bluesa, tražili su nove izvore glazbene energije i nisu se mogli zadovoljiti onome što su nudile šezdesete.

„U najekstremnijem obliku rock 'n' roll pripada u red najdramatičnijih glazbenih izraza u povijesti. Savršeno je odgovarao beznadnoj društvenoj podlozi koja je obilježila razdoblje od 1945. do 1989. Punk je na javnoj sceni eksplodirao sedamdesetih: poslijeratnoj kulturi pred očima je bljesnuo čitav život.“⁴⁵

7.1. CBGB

Ovaj put u New Yorku, pojavilo se nešto novo u klubu CBGB koji će ostati prepoznatljiv kao mjesto gdje se rodio punk.

Slika br. 9 „Ramonesi ispred CBGB kluba“

⁴⁵ Strongman, P. (2007.) *Pretty Vacant: Povijest punka*, Zagreb: Ljevak, str. 297

„Dakle, 1974. godine, po prvi puta su se na pozornicu CBGB-ja popeli mršavi momci u kožnim jaknama i trapericama, sa gotovo identičnim frizurama nalik na one *Beatlesa* i izgledali su vrlo neobično i doslovno upečatljivo. Najavljeni su kao Ramones i čim je pjevač izviknuo 1-2-3-4, pred publikom je najedanput nastao energični zid buke.”⁴⁶

Grupu *The Ramones* smatra se začetnicima ovog pokreta. Punk je bio obilježen eksperimentiranjem, žudnjom za slobodom te rušenjem glazbenih i društvenih granica. Bili su slični kao prethodnici, ali drugačiji u izrazu i izgledu. Djeca cvijeća izgledala su tako kako se i nazivaju, šareni i s cvijećem u kosi, dok je punk s druge strane bio nešto sasvim drugačije. Zihalice, irokeze, poderana odjeća, marte i veliki neredi. Kao i hippy pokret, punk je protestirao protiv vladajuće političke vlasti.

“Sve što je sedamdesetih godina moglo okupiti mlade i nekamo ih usmjeriti bilo je loše. Iako je laburistička vlada zbog postojanja punk-rocka doživljavala neugodnosti, još je neugodnije bilo stvarnim centrima moći, pa je stoga bilo lakše opravdati praktički sva sredstva, samo da se zemlja nekako riješi ‘Narodne stranke’. Naposljetku, ‘prijetnja’ koju je simbolizirao punk pojavila se za laburističke vlasti.”⁴⁷

Slika br. 10 „Odjeća kao prikaz pripadnosti subkulturi punkera“

⁴⁶ Domino art, 40 godina PUNKA – CBGB - Mjesto gdje je rođen PUNK! (Dostupno na: <http://www.dominionart.com/2016/09/15/40-godina-punka-cbgb-mjesto-gdje-je-roden-punk/>) [Pristupljeno: 02.04.2018.]

⁴⁷ Strongman, P. (2007.) *Pretty Vacant: Povijest punka*, Zagreb: Ljevak, str. 210.

7.2. Žene u punk glazbi

Punk je donosio nove slobode koje su žene mogle iskoristiti te iskočiti iz okova patrijarhalnih odrednica ponašanja. Mogle su formirati glazbene grupe i tim putem izreći svoja mišljenja. Recepcija punkera, bilo muških ili ženskih, u dominantnoj kulturi nije bila nimalo pozitivna. Sam njihov izgled bio im je zastrašujuć, a njihove vrijednosti nepoznate. Ipak, punk je procvjetao i nastale su određene ženske grupe koje su promijenile položaj žena u rock glazbi.

„Radi se o ženskim punk bendovima poput *The Slits* ili bendovima s frontmenicama poput Siouxsie Sioux, u kojima žene nisu pokazivale ranjivost i nisu igrale uloge zavodnica i fatalnih žena, a unatoč tome, moć su izražavale svojom seksualnošću, ali i inteligencijom i bijesom.”⁴⁸

Slika br. 11 „Siouxsie Sioux”

⁴⁸ Filipović Grčić, A. M. (2014.) “Četiri ženska punk benda koja su utjecala na ulogu žena u rock glazbi”, Vox Feminae, (Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/2641-cetiri-zenska-punk-benda-koja-su-utjecala-na-ulogu-zena-u-rock-glazbi>) [Pristupljeno: 05.04.2018.]

Punk je ženama omogućio probijanje iz back vokala pred glavni mikrofon gdje su mogle vrisnuti za emancipaciju. U tom razdoblju javlja se i skupina mladih feministica pod nazivom Riot Grrrl. Djevojke pripadnice te skupine smatrale su kako se treba boriti protiv viđenja punka kao muškog pokreta, te uništiti imidž koji je žene vidio kao na nesposobne, slabe i u svemu tome nebitne. Da tomu nije tako, svjedoči glazbeno i kulturološko djelovanje glazbenice Patti Smith koja nudi drugačiji pogled na glazbu tog razdoblja koje je bilo pogubno za mnoge glazbenike, ali svojim putem i načinima Patti Smith kroči i danas te nam u kontrastu s Janis Joplin pokazuje kako postoji i drugi način.

7.3. Patti Smith

Patti Smith rođena je u Chicagu 1946. godine u religioznoj obitelji što je činjenica koja je obilježila njezino djetinjstvo.

„Njezina je majka bila Jehovin svjedok koja je svojoj djeci usadila snažan religiozni odgoj te ih uvela u poznavanje Biblije. Unatoč tome, Patti je napustila organiziranu religiju kao tinejdžerka smatrajući je previše ograničavajućom. S 11 godina bila je privučena tibetanskim budizmom i njegovom centralnom praksom održavanja toka molitve kroz sve aktivnosti. U svojim je kasnijim intervjuima izjavljivala kako je zadržala molitvu kao jedan od načina bivanja i povezivanja sa svijetom.”⁴⁹

Njezino odrastanje bilo je obilježeno rodnom zbunjenošću. Tadašnji standardi ženske ljepote činili su muškobanjastu Patti otuđenom od ostalih cura. Oslobodila se tek spoznajom umjetnosti koja je prikazivala žensko tijelo u najrazličitijim formama prikazujući tako besmisao svođenja ljepote na jednu definiciju. Patti je prvotno zakoračila u glazbeni svijet pišući poeziju za koju nikada nije smatrala da će ju proslaviti na ovaj način na koji jest. Kada se preselila u New York, otvorile su joj se nove mogućnosti te zajedno sa svojim partnerom Robertom, počinje otkrivati novi svijet.

⁴⁹ Bezjak, P. (2017.) “Neobična glasnica Patti Smith”, Vox Feminae, (Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/6870-patti-smith>) [Pristupljeno: 22.03.2018.]

Njezino glazbeno djelovanje, u početku se sastojalo od recitiranja poezije, ali na posve drugačiji način jer je uključivalo glazbu. Obično recitiranje smatrala je manjkavim u prezentaciji.

“Prvih godina u New Yorku mladi se par družio s *beatnicima* i prisustvovao mnogim čitanjima poezije za koja je Patti izjavila kako su često bila naprosto dosadna, te je ona, i sama pjesnikinja, odlučila kako će njezino prvo javno čitanje biti nešto posve drugačije. Tako je i bilo.”⁵⁰

Slika br. 11 „Patti Smith“

⁵⁰ Bezjak, P. (2017.) “Neobična glasnica Patti Smith”, Vox Feminae, (Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/6870-patti-smith>) [Pristupljeno: 22.03.2018.]

Njezin feministički značaj pronalazimo u pjesmama poput *Land* i *Piss Factory*. U pjesmi *Land* opisuje osobu silovanu i ostavljenu da umre te želi prikazati kako je važno podignuti svoj glas čak i onda kada ga nitko ne čuje.

He lay, pressing it against his throat (your eyes)

He opened his throat (your eyes)

His vocal chords started shooting like (of a horse) mad pituitary glands

The scream he made (and my heart) was so high (my heart) pitched that nobody heard,

No one heard that cry,

No one heard (Johnny) the butterfly flapping in his throat⁵¹

„Piss Factory priča je o živahnoj djevojci koja je zaglavila na užasnom i besperspektivnome poslu, ali protagonistica, tvrdi Smithova, uspjjet će pobjeći, jer ima nešto što se zove žudnja. Osim što napada industrijski način zapošljavanja i rada, pjesma obilježava i protupunkovski senzibilitet.“⁵²

And I got nothin' to hide here save desire

And I'm gonna go, I'm gonna get out of here

I'm gonna get out of here, I'm gonna get on that train,

I'm gonna go on that train and go to New York City

I'm gonna be somebody, I'm gonna get on that train, go to New York City,

I'm gonna be so bad I'm gonna be a big star and I will never return,

Never return, no, never return, to burn out in this piss factory

And I will travel light.

Oh, watch me now.⁵³

⁵¹ Smith, Patti, Arista Records, *Land*, SAD, 2002.

⁵² Strongman, P. (2007.) *Pretty Vacant: Povijest punka*, Zagreb: Ljevak, str. 74

⁵³ Smith, Patti, Electric Lady Studios, *Piss Factory*, SAD, 1974.

Patti Smith je, također, svoje prvo dijete dala na posvajanje što bi tada, svakako, izazvalo osudu društva. No, povezivanje obitelji i karijere tada nije bilo moguće kao danas. Moralo se birati, a Patti je izabrala mogućnost karijere te podarila svijetu svoje stihove i glazbu koji su joj donijeli status kume punka. Lutajući sedamdesetima Patti je u svojoj autobiografiji *Tek djeca*, opisala svoj život s Robertom jer knjigu je napisala njemu u čast i održanje obećanja nakon što je umro. Postoje i opisi kako je doživjela smrti ljudi oko nje koje je donosilo to razdoblje.

„Mnogi nisu uspjeli preživjeti. Posrnuli su, a njihova je slava ostala nedosegnutom; doimali su se poput ugaslih, palih zvijezda. Spoznaja da sam ja jedna od nekolicine preživjelih nije me prožimala posebno oslobađajućim osjećajem. Više bih voljela da su svi oni dosegнули uspjeh, dohvatili svoj komadić slave. No pokazalo se da je život baš meni dodijelio najbolje karte.“⁵⁴

Patti Smith i danas korača glazbenom scenom u dobi od 71. godine te svojim intervjuima i glazbom inspirira mlade ljude izjavama o ljepoti života koji se mora znati dobro iskoristiti.

Slika br. 12 „Patti Smith u Ateni 2016.“

⁵⁴ Smith, P. (2011.), *Tek djeca*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 208

8. ZAKLJUČAK

Istraživanje položaja žena u rock glazbi te prikaz vremena 1960-ih i 1970-ih godina bio je glavni cilj ovog diplomskog rada. Kroz život Janis Joplin i Patti Smith oslikalo se djelovanje kontrakulture mladih koji su bili pokretači događaja svoga vremena. Potaknuvši revoluciju u šezdesetim godinama, hipiji su promijenili povijest bar u jednom desetljeću stavljajući vrijednosti poput ljubavi, mira i zajedništva na prvo mjesto. Protiveći se Vijetnamskom ratu, mladi su pokazali volju i snagu za borbom protiv sustava koji više ne funkcionira i koji prethodne generacije, vođene željom za sigurnošću, tako slijepo prihvaćaju. Ovaj rad obilježen je terminima poput demonstracija, prosvjeda, želje za slobodom i emancipacijom žena koji se protežu, kako u borbi za ženska prava tako i u borbi protiv rasnih podjela, siromaštva i rata. Prolaskom kroz sve valove feminizma istaknule su se najvažnije predstavnice te svi postignuti rezultati poput ženskog prava glasa, prava na rad, jednakost i status ljudskog bića, a ne muževe imovine. Pojam žene ne smije se biološki odrediti i njezin život ne može ovisiti o patrijarhalnim pravilima nametnutim putem sustava moći vladajućih političara. Istaknula se važnost spoznaje o konstrukciji identiteta koji nikada nije stalan već je uvijek podložan promjenama što je proučavala i o čemu je pisala Judith Butler. Naglašava se čovjekova sloboda koja mu je esencijalna za opstanak u društvu.

Kroz primjer glazbenice Janis Joplin prikazana je tragedija društvenog odbacivanja koja je vodila ka usamljenosti i konzumaciji opojnih sredstava i alkohola. Osoba koja je bila potpuno drugačija i nekonvencionalna skončala je sama u praznom hotelu dok se možda sve moglo odviti drugačije samo da je društvo bilo malo popustljivije i manje lažno moralno.

Nakon hippie pokreta uslijedio je još jedan, puno agresivniji punk pokret koji je donio svoja obilježja i kvalitete koje su žene mogle iskoristiti u svojoj borbi za emancipaciju. Značajna žena za ovo razdoblje, koju sam izdvojila za analizu, jest Patti Smith koja i danas služi kao inspiracija za rad i uzimanje stvari u svoje ruke bez obzira na društvene osude.

Zaključno želim napomenuti kako je najvažnija postavka ovog rada i istraživanja bila potreba za slobodom identiteta od svih kulturoloških značajki koje mu društvo, koje ga želi stabilizirati u jednu definiciju, neprestano dodjeljuje.

9. LITERATURA

Knjige:

1. Butler, Judith (2000.) Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta, Zagreb: Ženska infoteka
2. Duda, Dean (2002.) Kulturalni studiji: ishodišta i problemi, Zagreb: AGM d.o.o.
3. Echols, Alice (2013.) Ožiljci slatkog raja: Život i doba Janis Joplin, Koprivnica: Šareni dućan
4. Grdešić, Maša (2013.) Cosmopolitika: kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi, Zagreb: Disput
5. Lukšić, Irena (2007.) Šezdesete / The Sixties (Zbornik), Zagreb: Hrvatsko filološko društvo
6. Pateman, Carole (2000.) Spolni ugovor, Zagreb: Ženska infoteka
7. Roszak, Theodore, (1978.) Kontrakultura: razmatranja o tehnokratskom društvu i njegovoj mladenačkoj opoziciji, Zagreb: Naprijed
8. Smith, Patti (2011.) Tek djeca, Koprivnica: Šareni dućan
9. Strongman, Phill (2007.) Pretty Vacant: Povijest punka, Zagreb: Ljevak
10. Vrclj, Sofija i Mušanović, Marko (2011.) Kome još (ne) treba feministička pedagogija?!, Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo
11. Walter, Natasha (2011.) Žive lutke: povratak seksizma, Zagreb: Algoritam
12. Watkins S. A. (2002.) Feminizam za početnike, Zagreb: Jesenski i Turk

Filmovi:

1. Časopis Rolling Stone: priče s ruba, (2017.) dokumentarni film, redatelji: Blair Foster, Alex Gibney, SAD: HBO

Pjesme:

1. Joplin Janis, Mainstream Records / Columbia, *Women Is Losers*, San Francisco, 1967.
2. Smith, Patti, Arista Records, Land, SAD, 2002.
3. Smith, Patti, Electric Lady Studios, Piss Factory, SAD, 1974.

Internetske stranice:

1. Enciklopedija.hr (Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/>) [Pristupljeno: 10.03.2018.]

Internetski članci:

1. Bezjak, Petra (2017.) “Neobična glasnica Patti Smith”, *Vox Feminae*, (Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/6870-patti-smith>) [Pristupljeno: 22.03.2018.]

2. Filipović Grčić, Ana Maria (2014.) “Četiri ženska punk benda koja su utjecala na ulogu žena u rock glazbi”, *Vox Feminae*, (Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/2641-cetiri-zenska-punk-benda-koja-su-utjecala-na-ulogu-zena-u-rock-glazbi>) [Pristupljeno: 05.04.2018.]

3. Domino art, 40 godina PUNKA – CBGB - Mjesto gdje je rođen PUNK! (Dostupno na: <http://www.dominionart.com/2016/09/15/40-godina-punka-cbgb-mjesto-gdje-je-roden-punk/>) [Pristupljeno: 02.04.2018.]

10. POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika	Stranica
1. Judith Butler, citat	14
2. Patrijarhat na izdisaju	15
3. Ne trebamo patrijarhalnu edukaciju!	16
4. Janis Joplin, 1962.	24
5. Studentski prosvjedi protiv rata	25
6. Pripadnici hippie pokreta	27
7. Janis Joplin na Monterey Pop festivalu	29
8. Janis Joplin, 1970.	31
9. Ramonesi ispred CBGB kluba	32
10. Odjeća kao prikaz pripadnosti subkulturi punkera	33
11. Siouxsie Sioux	34
11. Patti Smith	36
12. Patti Smith u Ateni 2016.	38